

Ігор ВАСИЛИШИН,
orcid.org/0000-0001-5036-4716
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) *ip.was@ukr.net*

ОБРАЗ РІЛЬКЕ У ТВОРЧОСТІ БОГДАНА КРАВЦІВА

У статті розглянуто образ Рільке у творчості українського письменника Богдана Кравціва, проаналізовано низку поетичних перекладів Рільке, які Б. Кравців умістив до книги «Речі й образи» (Нюрнберг, 1947). Саме поетичне буття-у-світі австрійського поета, виражене через його екзистенцію, відчув та художньо осмислив Б. Кравців у книзі, хоча деякі його переклади, швидше, можна назвати переспівами.

Творчість геніального австрійського митця особливо надихала поета у важкий час еміграційного періоду в Європі, тому образ Рільке та рількеанські мотиви, незважаючи на те, що до них Б. Кравців звертався й раніше, особливо відчутні в повоєнній ліриці, коли він напередодні Другої світової війни змушений був назавжди покинути Україну через окупацію західноукраїнських земель сталінським тоталітарним режимом й розпочати важкий шлях вимушеного емігранта або, як висловлювався поет, «вигнання», позбавленого рідних теренів.

У статті зосереджено увагу на екзистенційних концептах у ліриці Б. Кравціва, значною мірою посилені антеїстичним сприйняттям українського письменника-емігранта, змушеного блукати дорогами чужини без надії на повернення в рідні краї. Екзистенційними мотивами тривоги, самотності, смутку, часом безнадії та відчаю сповнена ностальгічна лірика поета. Проаналізовано екзистенційні концепти, що значною мірою формують художній світ українського митця. Досліджено, що екзистенційний концепт «смерть» у кравцівській поезії базується на антеїстичній опозиції чужина – рідна земля, що є традиційним для емігрантської лірики. Згодом він набуває екзистенційно-філософського контексту як кінцева невідворотна межа людського існування, знаючи й пам'ятаючи про яку, особистість вибирає автентичне буття-у-світі, долаючи тривогу, страх, відчай і зневіру. Таким чином, присутній ще в ранній ліриці та есеїстиці Б. Кравціва на рівні мотиву героїчного чину, самопожертви й героїчної загибелі концепт «смерть» трансформується в екзистенційне «*temento mori*» уже в наступних поетичних збірках митця, де переважають лірико-філософські мотиви, співзвучні з рількеанськими.

Ключові слова: емігрантська лірика, образ Рільке, поетичні переклади, екзистенційні концепти, буття-у-світі, антеїзм.

Igor VASYLYSHYN,
orcid.org/0000-0001-5036-4716
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) *ip.was@ukr.net*

THE IMAGE OF RILKE IN THE WORKS OF BOHDAN KRAVTSIV

The article considers the image of Rilke in the works of Ukrainian writer Bohdan Kravtsiv, analyzes several poetic translations from Rilke, which B. Kravtsiv included in the book "Things and Images" (Nuremberg, 1947). The very poetic being-in-the-world of the Austrian poet, expressed through his existence, was felt and artistically comprehended by B. Kravtsiv in the book, although some of his translations can rather be called chants.

The work of the genius Austrian artist especially inspired the poet during the difficult period of emigration in Europe, so the image of Rilke and Rilkean motives, even though Bohdan Kravtsiv addressed them before, are especially noticeable in postwar lyrics, when he was forced to leave Ukraine on the eve of World War II through the occupation of western Ukrainian lands by Stalin's totalitarian regime and to begin the difficult path of a forced emigrant or, as the poet put it, an "exile" deprived of his native lands.

The article focuses on existential concepts in the lyrics of Bohdan Kravtsiv, largely reinforced by the anteistic perception of the Ukrainian writer-emigrant, forced to wander the roads of a foreign country without hope of returning to his native land. Nostalgic lyrics of the poet are filled with existential motives of anxiety, loneliness, sadness, time of hopelessness, and despair. Existential concepts that largely shape the artistic world of the Ukrainian artist are analyzed. It is investigated that the existential concept of "death" in Kravtsiv poetry is based on the anteistic opposition of a foreign country or the native land, which is traditional for emigrant lyrics. Eventually, he acquires an existential-philosophical context as the ultimate inevitable limit of human existence, knowing and remembering which person chooses an authentic

being-in-the-world, overcoming anxiety, fear, despair, and hopelessness. Thus, the concept of "death" present in Bohdan Kravtsiv's early lyrics at the level of the motive of a heroic deed, self-sacrifice, and heroic death is transformed into existential «memento mori» already in the following poetic collections of the artist, where lyrical and philosophical motives, consonant with Rilkean, prevail.

Key words: *emigrant lyrics, Rilke's image, poetic translations, existential concepts, being-in-the-world, anteism.*

Постановка проблеми. Творчість Райнера Марії Рільке завжди була в полі зору Богдана Кравціва, художньо-естетичні та філософські пошуки якого значною мірою почалися саме з поезій Рільке, про що письменник писав у післямові до книги «Речі й образи» (Нюрнберг, 1947): «Ще після Першої світової війни, яких двадцять п'ять років тому, мені – сповненому поривів і літературних задумів гімназійному учневі – пощастило «виловити» на полицях однієї із львівських антикварень дивну книжку. Це була велика збірка поезій «Книга образів» й автором її був відомий мені вже з деяких друкованих перекладів у «Літературно-Науковому Віснику» – Райнер Марія Рільке. Не багато я зрозумів тоді із поезій, зібраних у цій книзі. Але ж завжди й знову вертався до них, вгризаючися в чужу мені мову, вглиблюючися все більше в пишноту незвичайних образів» (Рільке, 1947: 119). Заглиблюючись у творчість Рільке, Кравців переклав вірш «Der Knabe» («Хлопець»), який був надрукований у «Літературно-Науковому Віснику» (1935), а згодом як мотто увійшов до частини «Нехай живе хлопець» збірки публіцистики та есеїв «Дон Кіхот в Альказарі» (Львів, 1938) і збірки поезій «Остання осінь» (Прага, 1940), та здійснив «невдатну», на думку автора, спробу перекладу поезії «Herbsttag» («Осінній день»). Проте творчість Рільке, особливо близька Кравціву в еміграційний період в Європі, коли він змушений був покинути рідну землю й разом з усією родиною пережити всі труднощі воєнного та повоєнного періодів, надихала й наснажувала поета в цей важкий час. «І життєві, і творчі дороги Кравціва пролягали так, наче Райнер Марія Рільке і справді від нього не відступав», – підкреслює Т. Салига (Салига, 2019: 7). Про особливу духову спорідненість із Рільке в складний час світових трагедій і катаклізмів Б. Кравців написав у післямові до книги «Речі й образи»: «Здається мені, що роки воєнних дій, роки повсякчасної небезпеки й непевности завтрашньої години – вчинили постать і творчість Р. М. Рільке якоюсь наче б ближчою, більш рідною терпінням і змаганням людей. Поет, що його характеризував Р. Роллан у своєму щоденнику як «малу на зріст, ніжну, трохи несміливу людину, але ж повну грації, дитячого шарму й поезії», видається нам сьогодні – коли вглиблюватися в його поезії,

записки й листи – титанічною постаттю типу роденівських різьб» (Рільке, 1947: 121).

Переклади з Рільке Кравціва друкувалися, як подає в бібліографії Є.-Ю. Пеленський (Пеленський, 1948: 60), в емігрантських часописах: «Вечеря». Б. К. «Час», Фюрт, 1946. ч. 48 (Б. К., також бк. – криптоніми Богдана Кравціва – прим. І. В.); «Острови сирен». Переклад бк. «Час», Фюрт, 1946. ч. 50; «Пісня любови». Переклад бк. «Час», Фюрт, 1946. ч. 51; «Останній вечір». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 4; «Передлітнім дощем». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 7; «Вобгортці з багру...». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 10; «На осонні шляху...». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 13; «Доля жінки». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 18; «Кретійська Артеміда». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 20; «Смерть коханої». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 28; «Хто любить...». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 29; «При роялі». Б. К. «Час», Фюрт, 1947. ч. 35; «Чаклун». Б. К. «Час», Фюрт, 14.9.1947; «Це там, де крайні вже хатки». З німецької Б. К. «Культурно-мистецький календар-альманах на 1947 рік», Регенсбург, 1947; «Заклинання змії». «Українська трибуна», Мюнхен, 7.9.1947; «Орфей, Еврідіка, Гермес». «Арка», Мюнхен, 1947, ч. 2–3; «Дама перед дзеркалом». «Арка», Мюнхен, 1947, ч. 4. Згодом, зібравши всі переклади, за порадою Ю. Клена (Освальда Бутргардта) і за згодою А. Кіппенберга – німецького видавця, який керував видавництвом «Інзельферляг» («Insel-Verlag»), колекціонера творів Й.-В. Гете, що також опікувався творчою спадщиною Р. М. Рільке, Б. Кравців видав їх окремою книжкою, «назвавши її, – як написав автор, – може й трохи самовільно – двома таємними, але ж такими характерними для поезії Рільке словами «Речі й образи» (Рільке, 1947: 123).

Мета статті – розглянути образ Рільке у творчості й поетичних перекладах Б. Кравціва, проаналізувати екзистенційні концепти, що значною мірою формують художній світ українського митця.

Аналіз досліджень. Тему Рільке у творчості Б. Кравціва, особливо його перекладацьку діяльність, не оминули увагою літературознавці. Її висвітлювали у працях С. Андрусів, Б. Бойчук, М. Ільницький, І. Качуровський, Л. Кравченко, Б. Рубчак, Т. Салига, М. Слабошпицький,

О. Тарнавський. «Поезія Р. М. Рільке, якою Б. Кравців захопився ще на початку творчого шляху, мала на нього особливий вплив. Про це важливо знати з двох причин, тобто з першої: творчий вплив Р. М. Рільке на Б. Кравціва, і з другої: входження Р. М. Рільке в українську культуру започаткував саме Б. Кравців. Після нього до Р. М. Рільке, знову ж таки не з випадковими захопленнями, придуть інші українські поети: М. Бажан, В. Стус, Ю. Андрухович» (Салига, 2018: 18). О. Тарнавський досліджував вплив поезії Рільке на молодого Кравціва, зауваживши, що «його розуміння Рільке лежить радше в площині образно-поетичній, а не метафізичній. Навіть у перекладах, що їх уже в перші роки творчої праці Кравців робив, та й у тих, що були зроблені двадцять п'ять років пізніше, Кравців добирав у Рільке вірші з наголосом на особи і речі, а не на метафізичні подорожі, викликані у німецького поета страхом і великою непевністю» (Тарнавський, 1977: 23). Б. Бойчук і Б. Рубчак у статті про Б. Кравціва в «Координатах. Антології сучасної української поезії на заході» виокремили його перекладацьку майстерність, зауваживши: «Кравців також добрий перекладач. В його виборі з поезій Райнера Марії Рільке, під назвою «Речі й образи», зустрічаємо добрі зразки мистецького перекладу» (Бойчук, Рубчак, 1969: 266). Високо оцінив перекладацьку діяльність Б. Кравціва в п'ятій частині «Рільке в українській поезії» С.-Ю. Пеленський, наголосивши, що книжка вибраних перекладів із Рільке «Речі й образи» на сьогодні «<...> представляє чи не найвище досягнення українського перекладного мистецтва, об'єднуючи в собі точність передання і красу оригіналу з красою українського вислову. Особливо бездоганно зроблений переклад віршу «Карузеля». Ці переклади навіть перевищують майстерністю, що об'єднує точність і красу оригіналу, переклади такого майстра, яким був Микола Зеров». «Мабуть, – робить висновок Пеленський, – і тут у дечому стала у пригоді духовна зближеність обох поетів, німецького і українського» (Пеленський, 1948: 53).

Виклад основного матеріалу. Образ Рільке та рількеанські мотиви, незважаючи на те, що до них поет звертався й раніше в доеміграційний період творчості, особливо відчутні в повоєнній ліриці Б. Кравціва, коли він напередодні Другої світової війни змушений був назавжди покинути Україну через окупацію західноукраїнських земель сталінським тоталітарним режимом й розпочати важкий шлях вимушеного емігранта або, як поет зауважує, «вигнанця», позбавленого рідних теренів. «В останніх збірках Богдана

Кравцева, – підкреслюють упорядники «Координат», – зустрічаємо багато особистих мотивів: розпач ніжного мандрівника-емігранта, прощання з роками, що минають, туга за батьківщиною. Трагічні почування в Кравцева не стають меланхолією, а радше мужнім карбуванням смутку. Ці почування цілком поглиблені в поезію і висловлені по-рількеанському витончено і посередньо» (Бойчук, Рубчак, 1969: 269–270). Тому, аналізуючи повоєнний період життя й творчості Б. Кравціва, можна говорити саме про екзистенційні концепти в його ліриці, значною мірою посилені антеїстичним сприйняттям українського письменника-емігранта, змушеного блукати дорогами чужини без надії на повернення в рідні краї. І саме життєва й мистецька екзистенція Рільке, особливо близька по духу Кравціву в період війни та повоєнного лихоліття – «роки повсякчасної небезпеки й непевності завтрішньої години», підтримувала, надихала його й виводила на нові поетичні обрії.

Аналіз перекладацької діяльності Б. Кравціва передбачає багатосторінкове наукове дослідження, тому в статті виокремимо й подамо короткими штрихами найцікавіші, на наш погляд, поетичні переклади й пов'язані з ними змістові та художньо-стилістичні знахідки українського митця. У перекладах, які, на думку багатьох дослідників, є надзвичайно точними, Б. Кравціву вдалося відтворити метафізику рільківського просторово-часового континууму буття. «Часопросторова предметність у рільківській поезії набуває особливого художнього розширення поза межі реального часу та простору, художніми засобами руйнує їхню буттєво-реальну цілісність і творить нову поетичну реальність їхнього існування» (Кравченко, 2014: 210). Саме поетичне буття-у-світі австрійського поета, виражене через його екзистенцію, відчув та художньо осмислив Б. Кравців у книзі «Речі й образи», хоча деякі його переклади, швидше, попри прагнення Кравціва максимально зберегти ідіостиль Рільке, можна назвати переспівами. Одним із найцікавіших є вірш «Святий Юрій» («Sankt Georg»). Образ лицаря Святого Юрія-змієборця – надзвичайно популярний у національній літературній традиції. Крім того, Святий Юрій був покровителем українського Пласту. Тому Б. Кравців звертався до цього образу у своїй творчості, особливо в ранній період, – вірші «Святий Юрій», «У святого Юрія» (гімни «Лицарю білий, приїдь і витай межі нами!», «Лицарю білий, що борешся з силами ночі...»), есей «У свято Юрія». Романтичний вірш Рільке наповнений духом лицарських романів, коли мужній воїн рятує прекрасну діву від змія-дракона – уособлення темряви й зла. Водночас він посилений релігійно-філософським

змістом – одвічною темою боротьби божественного й диявольського. Поява лицаря-зміборця, того, кого вона «призвала чистим серцем з божеської слави», є відповіддю на щирі молитви юної діви. Віра й молитва до Бога про порятунок об'єднують сили хороброго воїна й дівчини, є тим щитом, який боронить їх від лютого зла та надає сили для боротьби з ним:

В лютім бою поруч з ним стояли –
наче вежі – молитви її

(Рільке, 1947: 13).

Є серед перекладів твори, пов'язані з біблійними та євангельськими сюжетами: «Відхід блудного сина», «Давид співає Савлові», «Пієта», «Воскреслий», «Вечеря». Цікавими є з вибраних Кравцівим поезії Рільке, які умовно можна зарахувати до античного циклу, адже давні міти й справді багато важили для австрійського поета, були частиною його мистецького й метафізичного світу, осердям його екзистенції. У них, як і в мистецтві, він прагнув знайти відповіді на питання смерті й безсмертя як переходу до іншого «невидимого» життя, віднайти в прагненні вічності істинні джерела єднання з природою та її Творцем, містичні загадки «невидимого» світу, пізнати суть і творити справжнє високе мистецтво. Це відчув і зрозумів Б. Кравців, переклавши поезії Рільке «Сібілла», «Орфей. Еврідіка. Гермес», «Леда», «Естера», «Кретійська Артеміда», «Алькеста», «Острови сирен». Так, символом великої любові, відданості й самопожертви заради коханого виступає Алкеста, героїня однойменної поезії Рільке, мистецький переклад якої створив Б. Кравців. Екзистенційний мотив неблаганної раптової смерті, про яку десь глибоко й притаєно в душі знає кожна людина як про щось трагічно-незворотне, але всю її справжню суть відчуває тільки з її настанням, передає динаміка подій у перекладі Б. Кравціва: у час радісного весільного бенкету, що вже початково посилює увесь трагізм сюжету, раптово з'являється бог із несподіваною звісткою:

То всі пізнали вже станкого бога,
збагнувши майже, що стоїть він ось
послання свого повен, неблаганний.
Та все ж, як слово впало, то воно
над знання все здалося незбагнутим.
Адмет померти мусить. Як? Ось зараз

(Рільке, 1947: 75).

Останній лаконічний рядок строфи звучить як вирок, як аксіома кінцевості людського існування, перед якою безсила будь-яка людина. Попередньо Б. Кравців за Рільке відтворює сцену містичного перевтілення як дію опанування, входження смерті в людське тіло:

... Та нараз помітив
котрийсь з гостей у розпалі розмови,
як ген за стіллю князя молодого
з лежанки раptom щось зняло угору
і щось чуже в усій його істоті
відбилося, зайнявши грізним словом

(Рільке, 1947: 75).

Сцена неймовірного переляку, людського розпачу, страху й паніки, принизливих благань і вимолювань-торгівлі з неблаганним богом «за роки, хоч за рік єдиний юні, // за місяці, за тижні, днів хоч кілька, // о, ні! не днів, ночей, хоч за єдину, // одну хоч ніч, за ніч оцю: лиш цю» Адмета відтворює емоційні відчуття героя перед лицем неблаганної смерті. Князь (за мітом, Адмет *цар*; у Рільке *junge Hausherr юний (молодий) господар*; у Кравціва, який, як завжди, прагнув ввести Рільке в український мистецький контекст, *князь прим. І. В.*) у розпачу егоїстичної молодості й моральної ницості благає найрідніших йому людей спуститися в царство Аїда замість нього, проте у відповідь лише мовчання батьків, яких, «мов жертвоне звір'я», тримає Адмет біля себе, і постать друга Креона, що розчиняється в метушні й переполоху бенкетного залу («І вже не бачив друга свого більш. // Він мов відстав...»). Образ Адмета контроверсійний, адже князь у розпачу й страху перед смертю егоїстично просить рідних і друга про те, чого не має морального права вимагати, – померти замість нього. З іншого боку, трагізм образу Адмета (йому відмовляють рідні батьки й найкращий друг) полягає в розумінні, що перед лицем смерті ти самотній. Рільке гостро порушує надзвичайно дражливе морально-етичне питання, яке живе в ньому підсвідомо, сягаючи коренями в його дитинство, та сублімоване в переконанні митця, що справжній творець має бути самотнім: наскільки відданою й жертвною може бути батьківська любов і наскільки вірною й самовідданою може бути дружба?

Апофеозом стає сцена жертвності Алкести, дружини Адмета, що єдина з усіх висловлює бажання померти замість коханого чоловіка. «Світле обличчя», «ясний усміх» чистий образ Алкести вражає глибиною почуттів і шляхетністю: сила кохання до Адмета в ній настільки велика, що перемагає страх перед смертю, адже по-справжньому кохати означає подарувати коханому життя навіть ціною свого. Любов героїні сильніша за смерть, отже, безсмертна. Адметові ж залишається кинуте зі зневагою богом «життя» й сором за власний нездоланий страх і моральне безсилля та безчестя.

З філософського погляду, в «Алькесті» змодельовано екзистенціальну ситуацію, яку розкриває концепт «смерть», адже страх перед смертю закладений у людині на всіх рівнях свідомого та підсвідомого, тому його гідне подолання в усвідомленні кінцевості життя є основою екзистенціальної філософії та психології.

Вагому частину художньої картини світу Рільке становить концепт «смерть», еволюція якого до *життя – смерті як єдиного буття* знаходить своє кінцеве філософське вираження в «Дуїнянських елегіях» та «Сонетах до Орфея». Систему своїх поглядів Рільке чітко виклав у листі до польського перекладача В. Гулевича. Викінчена метафізична концепція австрійського митця еволюціонувала крізь усі лірико-філософські цикли поета, в яких творчо реалізовано через ідеї та мотиви лексико-семантичне поле концепту «смерть». У невеликій поезії «Кінцівка» (екзистенційна медитація), яку знову ж дуже точно переклав Б. Кравців, Рільке філософськи твердить про смерть, яка є величною частиною нашого життя «Der Tod ist groß». Відчування смерті й повага до неї увиразнює сенс і повноцінність кожної миті нашого життя. Про неї не варто забувати, бо вона завжди пам'ятає про нас:

Смерть є велика.

В неї в полоні
ми і наш сміх.

В час, як живемо, здається нам – вповні,
смерть плачем повнить
нас же самих

(Рільке, 1947: 87).

Якщо окреслити короткими штрихами низку інших перекладів Б. Кравціва з Рільке, то можна виокремити ностальгійну ліричність поезії «Це там, де крайні вже хатки», фантазмагоричність «Чаклуна», екзистенційну елегійність «Вечора», містицизм «Чужого», трагічну героїку та романтизм поезії «Останній із графського роду Бредероде втікає від турецького полону», магію книги «В обгортці з багру...», віру в безсмертя «Осені», мистецьку пластику «Пантери», карнавальну феєричність «Каруселі», вишукану, тонку еротичність «Леди», чарівний фаталізм «Куртизани», метафізику життя й смерті в «Досвіді зі смертю», заглиблення в підсвідоме «З дитинства», таємницю мистецтва в «Поеті», юну лицарську романтику «Хлопця», дику граційність «Кретійської Артеміді».

Працюючи над перекладами поезій Рільке, Б. Кравців у властивому йому художньо-поетичному стилі використовує значну кількість книжної, архаїчної та діалектної лексики, оказіоналізмів, які виступають у поета не тільки як

художньо-естетичні засоби поетичного мовлення, збагачуючи його, створюючи величезний спектр нових асоціативно-змістових відтінків, динамізуючи, розширюючи та увиразнюючи семантичні поля, вони наповнені глибинно-кореневим національним змістом, містять генетичний код автентичного українського слова. Це створює своєрідну ауру українськості поетичного світу Рільке, впроваджує його в національно-культурний мистецький контекст, зберігаючи неповторний стиль самого австрійського поета, його думки, ідеї, духово-світоглядну ідентичність, лірико-філософські концепти та художню естетику.

Як і для багатьох інших письменників-емігрантів, особливо чутливою для Б. Кравціва є тема втрати Батьківщини та усвідомлення, що повернення на рідні терени відбудеться нескоро, а можливо, й ніколи («Не дні, не місяці – пливтимуть роки // Під зорями чужими!..»). Екзистенційних мотивів тривоги, самотності, смутку, часом безнадії та відчаю сповнена ностальгійна лірика поета. Болючі спогади про втрачений «Рідний Край», рідну «Землю», до якої митець мріє «порватися», «бігти» й припасти до неї, як Антей, бо йому бракує на чужині в часи «проклятих років» (до поезії «Євшан-зілля» Б. Кравців бере епіграф із поеми Юрія Клена «Прокляті роки» – *прим. І. В.*), її могутньої животворної сили, різко контрастує з новою емігрантською дійсністю – «зломізерними емігрантськими злиднями». Краса Європи, її велич, чарівні, «безжурливі», проте чужі простори, п'яний спокій вільного світу («розкоші тепличні», «безділля раювальне») не можуть позбавити митця трагічного відчуття втрати рідного дому, бо все-таки в його серці – Вітчизна («Земля Руська, що за шолом'янем...»), бо «...чужинний вирій не сплете // На серці сіті, ні мани, ні зваби». У своїй самотності на чужині Кравців знову звертається до Рільке, влітаючи в контекст октави «Олені ревуть» («Під чужими зорями», 1941) рядки з його поетичного шедевра «Осінній день» («Herbsttag»):

В достатньому дозвіллі так і тільки
Минають дні, проходять тижні нам –
Під спів ясний далекої сопілки,
Безжурливий довкілля гам і крам.
І навіть дивно згадувати Рільке:
«Що хто самотній, буде довго сам!» –
Чужинним парком без мети і тями
Кружляючи з осінніми листками...

(Кравців, 2018: 70).

Вірш Рільке «Herbsttag» («Осінній день») Б. Кравців переклав раніше, хоча занадто самокритично вважав своєю творчою поразкою – «невдатною спробою перекладу». Поезія

належить до пейзажної і водночас екзистенційно-філософської, особистої лірики, в якій читаються тема Творця, втіленого в природі, тема незмінності часового континууму й екзистенційна тема самотньої людини. Вірш сповнений мотиву «перемін», частого в ліриці Рільке, тому й звертання до Бога це прохання про зміни, про свіжий подих улюбленої осені. Настрій останньої строфи вірша меланхолійний, сповнений екзистенційної медитативності й авторської саморефлексії, адже осінь – улюблена пора Рільке, а самотність – його улюблений стан натхнення й філософія творчості:

Тим, хто бездомний, – дому не звести.
Хто нині сам – самотнім він лишиться:
читатиме, писати – як не спиться –
листи він буде довгі – і брести
алеями – з тривожним вихром листя

(Рільке, 1947: 45).

Б. Кравціву, незважаючи на його самокритику, вдалося створити, якщо порівняти з іншими, один із найкращих перекладів цієї поезії, відчути екзистенцію Рільке, його стан очікування змін, блаженну для поета осінню творчу самотність, в яку він прагне заглибитися до самого дна своєї свідомості. Поезію Рільке Кравців перекладає, використовуючи, як і в оригіналі, п'ятистопний ямб, прагнучи зберегти ритм і мелодію вірша. Тут знову варто згадати, що, попри критику, літературознавці завжди констатували максимальну точність перекладів Б. Кравціва.

Екзистенційний концепт «смерть» у кравцівській поезії базується на антеїстичній опозиції *чужина – рідна земля*, що є традиційним для емігрантської лірики. Як в і багатьох українських митців-емігрантів, у серці поета живе мрія якщо не про життя, то хоч про смерть на рідній землі, про що він молитовно просить «Ясного Бога»:

Щоб послі вже – хоч млу, хоч тільки дим
Узріти дав над двором рідним Дому –
І – в мить останню – віч померклий світ
Покрив нам вільним шумом рідних віт...

(Кравців, 2018: 81).

Згодом концепт «смерть» у кравцівській ліриці набуває екзистенційно-філософського контексту як кінцева невідворотна межа людського існування, знаючи й пам'ятаючи про яку, особистість вибирає автентичне буття-у-світі, долаючи тривогу, страх, відчай і зневіру. Таким чином, започаткований ще в ранній ліриці та есеїстиці Б. Кравціва на рівні мотиву героїчного чину, самопожертви й героїчної загибелі концепт «смерть» трансформується в екзистенційне «*memento mori*» уже в наступних поетичних збірках митця, де переважатимуть лірико-філософські мотиви

й лірико-філософська рефлексія, особливо співзвучні з рількеанськими, – в «Глосарії» та «Квітоліті».

Рільке як духовний натхненник, друг та радник постає і в поезії Кравціва «Служу Камені знов...» («Зимозелень», 1951):

Служу Камені знов. Віршую водно й тільки.
І друзями мені: Овідій, ніжний Рільке,
і Рильський, і Зеров, Олександрійський вірш
переманив мене, подобався найбільш,
немов солодкий лад колядки чи гагілки

(Кравців, 2018: 83).

Як римлянин Овідій, українські поети Рильський та Зеров, Рільке виступає духовним орієнтиром, натхненником і провідником у світ мистецтва поезії. Прагнення самовіддано служити мистецтву зближує австрійського та українського поетів, синтезуючи їхні творчі зусилля в Слові. Наукова, публіцистична, редакторська робота, громадсько-політична діяльність, на яку Б. Кравців витрачав чимало сил протягом життя, залишали небагато часу для творчості, тому завжди таким радісним і натхненним було для митця повернення до Камені, якій він, як і Рільке, вірно «служив» до останнього дня, вписавши своє ім'я в історію вільної української літератури.

Висновки. Традиції й дух Р. М. Рільке в українській літературі надзвичайно сильні, адже творчість видатного австрійського поета, що є символом цілої епохи, глибоко закорінена в ґрунт української поезії не лише естетичними концепціями, філософськими ідеями та психологічними образами-символами, екзистенційними мотивами, а й тим духом і внутрішнім світом, що суголосний автентичному осмисленню в українській ліриці існування особистості (її буття-у-світі) в безмежному космосі часопростору. Рільке близький по духу українським митцям, бо сповідував філософію людської краси, духовності й гармонії навколишнього світу – метафізичного світу природи й речей, бо як митець-філософ, митець-естет болюче реагував на знищення цієї гармонії, знедуховлення світу через технократизм та його «розбожнення» й чинив спротив силою поетичного слова, оскільки вважав, що істинне мистецтво здатне екзистенційно впливати на духовно-моральну та світоглядну сутність особистості, наближаючи її до Божественних ідеалів, здатне впливати на долю світу. Самовіддане й безкомпромісне «служіння Камені» об'єднує духовні художньо-поетичні світи Р. М. Рільке та Б. Кравціва, творить їх автентичне мистецьке буття-у-світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Б., Рубчак Б. Богдан Кравців. *Координати. Антологія сучасної української поезії на заході* : у 2 т / упоряд. Б. Бойчук і Б. Рубчак. Нью-Йорк : Сучасність, 1969. Т. 1. С. 265–276.
2. Кравців Б. Під рідними і зорями чужими / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Світ, 2018. 648 с. (Серія «Ad fontes» – «До джерел»).
3. Кравченко Л. С. Феномен часопросторового універсуму Р. М. Рільке (на прикладі «Сонетів до Орфея» та «Дуїнських елегій»). *Проблеми гуманітарних наук*. Збірник наукових праць ДДПУ. Вип. № 34. Філологія. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. С. 196–213.
4. Пеленський Є.-Ю. Райнер Марія Рільке й Україна. Друге вид. Мінден: «Бистриця», 1948. 62 с.
5. Рільке Р. М. Речі й образи : вибрані поезії (з німецької мови переклав Б. Кравців). Нюрнберг, 1947. 127 с.
6. Салига Т. «...З-під «зір чужих» у «дні колишні»... (Богдан Кравців)». *Богдан Кравців. Під рідними і зорями чужими* / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Світ, 2018. 648 с. (Серія «Ad fontes» – «До джерел»). С. 3–23.
7. Салига Т. У світі Богдана Кравціва і Райнера Марії Рільке. *Печальних уст моїх слова пречисті (переклади з Рільке) : поезії* / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Сполом, 2019. С. 5–24.
8. Тарнавський О. Поетичний шлях Богдана Кравцева. У другу річницю смерті поета. *Сучасність*, 1977. Ч. 11 (203). С. 18–39.

REFERENCES

1. Boichuk B., Rubchak B. Bohdan Kravtsiv. *Koordinaty. Antolohiia suchasnoi ukrainskoi poezii na zakhodi* [Coordinates. Anthology of the modern Ukrainian poetry in the West]: [in 2 volumes] / [compiler Boichuk B. and Rubchak B.]. New-York: Suchasnist, 1969. V. 1. Pp. 265–276. [in Ukrainian].
2. Kravtsiv B. *Pid ridnymi i zoriamy chuzhymy* [Under home and alien stars] / Compiled by T. Salyha, I. Vasylyshyn. Lviv : Svit, 2018. 648 p. (Series «Ad fontes» – Do dzherel). [in Ukrainian].
3. Kravchenko L. S. Fenomen chasoprostorovoho universumu R. M. Rilke (na prykladі “Sonetiv do Orfeia” ta “Duinskykh elehi”) [Phenomenon of the hour-wide university for R. M. Rilke (on the butt of “Sonnets to Orpheus” and “Duinsky Heleges”)]. *Problems of the humanities. Collection of scientific works of DSPU. Vip. № 34. Philology. Drohobych : RVV of the Ivan Franko State Pedagogical University, 2014. Pp. 196–213. [in Ukrainian].*
4. Pelenskyi Ye.-Yu. Rainer Mariia Rilke y Ukraina [Rainer Maria Rilke and Ukraine]. Another kind. Minden: “Bystritsa”, 1948. 62 p. [in Ukrainian].
5. Rilke R. M. *Rechi y obrazu : vybrani poezii (z nimetskoj movy pereklav Bohdan Kravtsiv)* [Things and Images: Selected Poetry (translated from German by Bohdan Kravtsiv)]. Nuremberg, 1947. 127 p. [in Ukrainian and German].
6. Salyha T. ...Z-pid “zir chuzhykh” u “dni kolyshni”... (Bohdan Kravtsiv) / Bohdan Kravtsiv. *Pid ridnymi i zoriamy chuzhymy* [...From underneath the «alien stars» into the «past days»... (Bohdan Kravtsiv) / Bohdan Kravtsiv. Under home and alien stars / Compiled by T. Salyha, I. Vasylyshyn. Lviv : Svit, 2018. 648 p. (Series «Ad fontes» – Do dzherel). Pp. 3–23. [in Ukrainian].
7. Salyha T. U sviti Bohdana Kravtsiva i Rainera Marii Rilke [In the world of Bohdan Kravtsiv and Rainer Maria Rilke]. / *Pechalnykh ust moikh slova prechysti (pereklady z Rilke) : poezii* [Sad words of my pure words (translations from Rilke): poetry] / Compiled by T. Salyha, I. Vasylyshyn. Lviv : Spolom, 2019. Pp. 5–24. [in Ukrainian and German].
8. Tarnavskyi O. *Poetychnyi shliakh Bohdana Kravtsiva. U druhu richnytsiu smerty poeta* [Poetical way of Bohdan Kravtsiv. In the second anniversary of the poet’s death]. Suchasnist, 1977. Part 11 (203). Pp. 18–39. [in Ukrainian].